

דעת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה וש"ע השל"ה
לפי סדר דף היומי בהלכה

גליון 94 בלק

פירוק שרביטים אגוזים ולוזים ובוטנים וענבים מאשכול, שריית כרשנים, להסיר חומר ריסוס מפירות ולשטפם, סינון יין ומים במשמרת ובסודר בצלולים ועכורים, עירוי מכלי לכלי, שפיכת מים מרוטב או מגביע לבן, שתיית מים במפה לסנן מתולעים, הוצאת זבוב ממאכל ומשקה

סימן שיט ס"ד

אגוזים

מ. לפי המחמירים **אסור לפרק אגוזים לוזים או אגוזים גדולים** מתוך **קליפתם הירוקה** אף על ידי שינוי, כי זה כמתוך השבלים. וטוב להחמיר כי יכול לאכלם כך בלא פירוק. (שו"ע ס"ו, מ"ב ס"ק כג-כד).

הקליפה הקשה והדקה

מא. לכל השיטות מותר לשבר הקליפה **הקשה**, ולקלוף הקליפה **הדקה** שעל האגוז עצמו. (מ"ב ס"ק כד). כי מפרק הוא רק מה שדרכו לפרק **קודם שמכניס לביתו** או לאיחסון אבל פירוק **הסמוך לאכילה** אינו דש. (פמ"ג א"א פתיחה לסי' שכ, אגלי טל דש סק"ג, קצח"ש סי' קכו סק"ה).

קליפת בוטנים

מב. לקלף **הקליפה החיצונה של בוטנים** יש מתירים כי רבים קולפים בשעת האכילה ולא בטלה דעתם. (חזו"א בחוט שני ח"ב פכ"ד סק"א). ויש אוסרים כי רובם נמכרים קלופים. (שבה"ל ח"א סי' עט ופא).

לוזים ובוטנים לבורר מקליפתם

מג. לוזים ובוטנים שנשתברו ועדיין הם בקליפתם, משמע מפמ"ג שיש **ליזהר לבורר האוכל** מהפסולת ולא להיפוך אף כשדעתו לאכול מיד משום בורר. אבל במגן אברהם הביא שקליפת הקליפה בכלל **תיקון האוכל** ואינו ברירה כשגעתו לאכול מיד. (מ"ב ס"ק כד).

ענבים מאשכול ואשכול בונה מהענף

מד. פירוק **ענבים מהאשכול** אינו מפרק כי נעשה סמוך לאכילה. (אגלי טל דש סק"ג). ותלישת **אשכול בנות מהענף** העבה אינו מפרק כי אינו מוסיף גמר מלאכה רק כי אין קונים רק ענף אחד. (קצח"ש סי' קכו סק"ט). ויש אוסרים כי הדרך לתולשם מהענף קודם הכנסתם לבית. (הגר"ש אלישיב בהלכות שבת בשבת ח"א פי"א ס"ז).

סעיף ז

מלילות מערב שבת

מה. היו לו מלילות מערב שבת או אף אם מלל מעט בשבת, **לא ינפה בקנון** בכלי שראשו אחד רחב והשני כמרזב ונותן הקטניות שם ומנענע האוכל ומתגלגל במרזב והפסולת נשאר בכלי, **ולא בתמחוי** בקערה גדולה, גזירה משום נפה וכברה שחייב חטאת, **ולא בשתי ידי** שמדבקם כאחת ולוקח בשתיים לנפח או מיד לחברתה, אלא **מנפח בידו אחת** בכל כוחו. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק כה-כז).

סעיף ד

פסולת מאוכל

לד. הבורר פסולת מתוך אוכל אפילו **בידו אחת** חייב. כי אינו שינוי מה שבורר ביד אחת. ואף אם האוכל מרובה ויש יותר טורח בברירת האוכל, לא יברור הפסולת אף כדי לאכול לאלתר. **וביום טוב בורר מה שטורח פחות** משום שמחת יום טוב. (שו"ע ס"ד, מ"ב ס"ק יז).

סעיף ה

ברירת תורמסין

לה. הבורר תורמסין מתוך פסולת שלהם חייב, מפני **שהפסולת שלהם ממתקת** אותם כשישלקו ובלעדיהם התורמוס מר וכפסולת והפסולת אינו מר כל כך, נחשב התורמוס כפסולת מאוכל. (שו"ע ס"ה, מ"ב ס"ק יט).

סעיף ו

המולל מלילות

לו. אין מוללין מלילות **שמולל השבלים כדי לפרק הדגן** מתוכן, ואסור מפני שנראה כדש, אלא מולל **מעט ובשינוי** בראשי אצבעותיו. ואף שמפרק האוכל מהשבלים כיון שהוא כלאחר יד כדי לאכול מותר. (שו"ע ס"הומ"ב ס"ק כ-כא).

המחמירים בפירוק

לז. יש מחמירים שאסור לפרק השבלים **אף על ידי שינוי**, אף שדעתו לאכול לאלתר שנראה כדש. ורק אם **כבר נתפרק מהשבלים** מערב שבת מותר לפרקו כי אין זה מפרק ואף לקלוף הרבה. (שו"ע ס"ו, מ"ב ס"ק כב). ויש שכתבו **שטוב למנוע מלאכול לוזים ואגוזים** שלא הוציאם מקליפתם מערב שבת מחשש ברירה ועוד. (הרב בסידורו הלכתא רבנא לשבת).

ריכוך שבלים ותפוח

לח. לרכך השבלים מותר על ידי שינוי. ולרכך תפוח אפשר שמותר אף בלא שינוי. (מ"ב ס"ק כב).

שרביטי קטניות ופולין ושומשמים

לט. שרביטין של קטניות אין להוציא מהם הקטניות רק **מעט ועל ידי שינוי**. והעולם נוהגים היתר, כיון שעודם לחים ואף את השרביט אוכלים ואינו מפרק רק **כמפריד אוכל מאוכל**, אבל יבשים או שאר מיני קטניות שאין השרביטים ראויים לאכילה כלל כגון **פולין ושומשמים** מקליפתם אסור בלא שינוי אף שדעתו לאכול מיד. (מ"ב ס"ק כב).

סעיף ח

שריית כרשינים

מו. אין שורים כרשינים הוא מאכל בהמה שמציף מים עליהם בכלי כדי להסיר הקליפה, וכן תפוחי אדמה וכדומה לא יתן מים להסיר האבק והעפר. וכן כשיש פסולת ואוכל מעורבים אסור ליתן במים כדי שיפול הפסולת למטה כעפר או יצוף למעלה כתבן. ולא שפין אותם ביז כדי להסיר הפסולת, שזה כבורר. (שו"ע ס"ח, מ"ב ס"ק כח-כט).

ליתן בכברה

מז. מותר ליתנם בכברה אף שנופל הפסולת דרך נקבי הכברה, כי אינו מתכוין לכך ואינו פסיק רישא. (שו"ע ס"ח, מ"ב ס"ק ל).

להסיר חומרי ריסוס

מח. מותר לשרות פירות במים להסיר מהם חומרי ריסוס, שאינו ניכר ואין עליו שם לכלוך. (חזו"א בחוט שני ח"ב פכ"ה ססק"ו, ו' הגרש"ז אורבך בש"כ פ"ג הע' נב, שבה"ל ח"א סי' נב ב).

שטיפת פירות מלוכלכים

מט. שטיפת פירות מלוכלכים בזרם מים אפשר להקל סמוך לאכילתם. (קצוה"ש סי' קכה ס"ק טז, הגרש"ז אורבך בש"כ פ"ג הע' מח). וראוי לשוטפם מערב שבת. (הגר"י"ש אלישיב בא"ל משולש פט"ו הע' י). ויש אוסרים לשוטפם תחת הברז משום בורר כי הוא תיקון הפרי. (חזו"א בחוט שני ח"ב פכ"ה ססק"ו).

סעיף ט

משמרת

נ. משמרת שמסננים בה השמרים והיין יורד זך וצלול, אפילו תלויה מערב שבת אסור ליתן בה שמרים וחייב חטאת משום בורר שנברר האוכל מהפסולת, או משום מרקד. (שו"ע ס"ט, מ"ב ס"ק לא-לב).

שמרים מערב שבת

נא. אם נתן בה שמרים מערב שבת מותר ליתן עליהם מים כדי שיחזרו צלולים לזוב. שיהיו השמרים צלולים והמים יזובו מהם עם מקצת היין שנשאר בלוע בו, ואין בזה משום בורר כי נותן מים צלולים ואין צריך לברר מהם. (שו"ע ס"ט, מ"ב ס"ק לג).

מסננת שיש בה חול

נב. מותר להשתמש בשבת בברז שתלויה בו מסננת אף אם נתקבץ בה חול, ואף שהמים מתערבים בחול והמסננת מבררת אותם, כי נכנסו צלולים. (חזו"א סי' נג ד"ה ואם).

מים על שמרים

נג. מותר ליתן בשבת מים על גבי שמרים נשארו בחבית וקולטים המים טעם היין, ומוציאים בשבת ושותים אותו. (מ"ב ס"ק לג).

סעיף י

סינון יין או מים במשמרת

נד. יין או מים שהם צלולים וראויים לשתות לרוב בני אדם בלי סינון מותר לסננם במשמרת, אף אם יש במים קצת קסמים דקים או ביין קצת קמחים, הואיל וראויים לשתות. ויש מחמירים רק אם כולם יכולים לשתות כך ואין מסננם רק שיהיו צלולים ביותר. ואם היו הרבה

קסמים אין ראוי לשתות לרוב בני אדם ואסור. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק לד-לה).

סינון מים בסודר

נה. אסור לסנן מים אפילו צלולים לגמרי בסודר משום ליבון, כי שרייתו זהו כיבוסו, ולסוברים שבאין לכלוך אין אומרים שרייתו זהו כיבוסו האיסור כי יכול לבוא לידי ליבון על ידי סחיטה. והוא שאינו עומד לכך, כי בעומד לכך לא יבוא לסחוט כבמשמרת. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק לו-לז).

סינון יין ושאר משקים בסודר

נו. יין או שאר משקים מותר לסנן בסודר כי לא שייך בהם שמא יסחוט, שאין הבגד מתכבס ומתלבן על ידם, ואף אם מתלבן קצת לא חששו שיסחוט כי אינו יכול לנקותו מריחו וחזותו, ולצורך המשקה הבלוע גם אין הדרך לסחוט. וביין לבן מחלוקת אם מותר לסנן. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק לח-לט).

בעכורים לגמרי

נז. אם הם עכורים לגמרי שאין ראויים לשתיה, אסור לסננם בין במשמרת ובין בסודר משום בורר. ואם עכור קצת וראוי לשתות ורוב אנשים מקפידים לסננם אין איסור רק במשמרת, אבל בסודר שאין דרך לסנן בו מותר לסנן יין ושאר משקים. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק מ).

שיטת הרמב"ם

נח. להרמב"ם במשמרת אסור אף במים ויין צלולים, שלא יעשה כדרך שעושה בחול. והלכה כדיעה ראשונה. ואף בסודרים לא התירו אלא בצלולים אבל לא בעכורים קצת, ובזה טוב לחוש לדבריו. ויין מגיתו כל זמן שהוא תוסס וכל היינות עכורים ושותים אותם בשמריהם, טורף חבית בשמריה ונותן לתוך הסודר. ולדיעה ראשונה אף במשמרת, כי הוא כצלול. (שו"ע ס"י, מ"ב ס"ק מא-מד).

סעיף יא

סינון בסודר בשינוי

נט. כשמסננים היין עכור קצת בסודר צריך ליזהר שלא יעשה גומא לקבל היין משום שינוי. שלא יעשה כמעשה חול. אבל בצלול שמותר במשמרת אין צריך שינוי בסודר. (שו"ע ס"יא, מ"ב ס"ק מה-מו).

סעיף יב

סינון בכפיפה מצרית

ס. כל מקום שמותר לסנן יין בסודר, אף יין עכור קצת שאסור במשמרת מותר לסנן בכפיפה מצרית שאינה עשויה לשמר בה החול, וכן מים בין צלולים ובין עכורים קצת מותר בה. (שו"ע ס"יב, מ"ב ס"ק מז).

לא יגביה טפח

סא. יזהר שלא יגביה הכפיפה משולי הכלי טפח משום שינוי. שלא יהיה כמעשה חול. ובמים ויין צלולים שמותר לסנן במשמרת מותר גם להגביה טפח. ולהרבה ראשונים הטעם שלא יגביה טפח הוא משום חשש אהל, ולפי זה אף במים ויין צלולים הדין כן. (שו"ע ס"יב, מ"ב ס"ק מט).

אוחז בידו על הכלי שלא על כולה

סב. דע שלא שייך חשש אהל אלא כשמכסה בכפיפה כל חלל הכלי שתחתיה, אבל אם אוחזה בידו אחת על הכלי

שלא על פני כולה ושופך בידו השניה מותר אף ביותר מטפח, ואף לטעם משום שינוי אפשר **שגם זה נחשב שינוי**, ובפרט בצלול שאין צריך שינוי. (מ"ב ס"ק מט).

כלי העשוי לסינון
סג. כלי העשוי כנפה שמסננים בה דינו כמשמרת הואיל **ומיוחד לכך**, ואין לסנן בה אלא יין צלול ומים צלולים. (מ"ב ס"ק מח).

סעיף יג

קשים וקסמים בפי הכלי
סד. כלי שמערים בו יין מהחבית לא יתן בו אף מערב **שבת קשים וקסמים בחזקה** שיעכבו הקסמים והטינופת מלעבור כדי לסנן בה בשבת **יין עכור קצת**, שאין לך מסננת גדולה מזו. ומחזי כמשמרת ואינה משמרת ממש כיון שעוברים בה השמרים. **ויין צלול** שמסננו מקסמים דקים מותר אף במשמרת ממש. (שו"ע סי"ג, מ"ב ס"ק נ).

סעיף יד

עירוי מכלי לחבירו
סה. מותר לערות **בנחת** מכלי לחבירו, כי אינו מתוך הפסולת ואינו בורר, אך יזהר **שכשנפסק הקילוח ומתחילים לירד טיפות קטנות** בסוף מתוך הפסולת יפסיק ויניחם עם השמרים, כי מוכח **שבורר מהפסולת שבשולי הכלי**. והוא שרוצה לשתות **לאחר זמן**, אבל אם **בדעתו לשתות לאלתר** מותר כי זה כבורר אוכל מפסולת שלא על ידי כלי, שעירוי מכלי לכלי עיקר ה**ברירה על ידי ידיו**. (שו"ע סי"ד, מ"ב ס"ק נג-נח).

קסמים בפי הכלי
סו. אם נתן קסמים בפי הכלי שמערה בתוכו כדי **שיסתנו היטב**, בזה אסור אף כשרוצה לשתות לאלתר כשמתחילים הטיפות הקטנות לירד, **כי זה בורר בכלי**. (מ"ב ס"ק נח).

שפיכת שומן מרוטב
סז. אסור לשפוך השומן מהרוטב, ואפילו אם לא יסירם בכף אלא **ישפוך בהכלי עצמה** שהוא כבורר ביד ולא בכלי, כי **השומן נחשב כפסולת** לגבי הרוטב כשאינו רוצה לאכול השומן לאלתר, ופסולת מאוכל אסור אף כשרוצה לאכול הרוטב לאלתר. ואם **ישפוך ביחד עם השומן קצת מהרוטב מותר**. (מ"ב ס"ק נה).

הגבהת החבית
סח. מותר להגביה החבית על איזה דבר כדי **שיקלח ממנו היין היטב**, ואף שעל ידי זה יורד מהשמרים, אינו חשוב כבורר כל זמן שאין הטיפות מתחילים לירד מהשמרים. (שו"ע סי"ד, מ"ב ס"ק נו).

גביע לבן
סט. גביע לבן שיצטברו בו **מים על גבי הלבן**, י"א שאסור לשפוך המים אלא אם **ישפכם עם מעט לבן**. (הגר"ש אלישיב בהלכות שבת בשבת ח"א פ"ט ס"ב). ויש מתירים לשפוך המים אם **עומדים מלמעלה ואינם מעורבים בו**. (חוט שני ח"ב פכ"ה סק"ט). ויש מתירים אף במעורבים כי יש אוכלים את הלבן עם המים הרי **הם מין אחד** ואין בו ברירה. (שביתת השבת בורר ס"ק מא).

סעיף טו

סינון חרדל בביצה
ע. מסננת שנתן בה חרדל מערב שבת לסננו, מותר ליתן בה ביצה, אף **שהחלמון יורד למטה** עם החרדל והחלבון נשאר למעלה, ואינו עומד לאכילה, אינו כבורר אוכל מפסולת, כי אף החלמון אינו מסנן לאכילה רק כדי **ליפות מראה החרדל**. (שו"ע ס"ט, מ"ב ס"ק נח).

סינון החרדל בשבת
עא. אסור **ליתן החרדל בשבת במסננת**, כי הפסולת נשאר למעלה ונראה כבורר כיון שאין אוכלם. ואף **ביום טוב** אסור לבוררו. (מ"ב ס"ק נו).

סינון חלמון מחלבון
עב. אם מסנן את החלמון מהחלבון כדי **לאכול רק את החלמון** אסור, כי נקרא שני מיני אוכלים ושייך ברירה, ויש מקילים, ונכון להחמיר, **לכן יש ליזהר מלברור חלמון מחלבון** על ידי כלי כדי לטרוף אותו ולשפוך לתוך קפה במקום חלב משום חשש בורר, אבל מותר **ליקח החלמון בידו** כי בורר אוכל לאלתר בידו מותר, וכן מותר על ידי **עירוי מקליפה לקליפה**. (מ"ב ס"ק נח). וחלמון וחלבון **מביצה מבושלת נחשב מין אחד**. (הגר"ש אלישיב באיל משולש פ"ב הע"י פו).

סעיף טז

מים עם תולעים
עג. מים שיש בהם תולעים מותר **לשתותם על ידי מפה** בשבת, כי לא שייך בורר ומשמר רק במתקן הדבר קודם אכילה או שתיה, אבל אם **בשעת שתיה מעכב הפסולת** שלא יכנס לפיו אין זה מעין מלאכה ומותר. (שו"ע ס"ז).

אין חשש מלבן
עד. בשותה על ידי מפה אין משום מלבן כיון **שאין לכלוך**, ויש אוסרים במים, ומתירים **רק על ידי יין ושאר משקים**. ואלה רבה מותר לכל השיטות במים, **ובמקום הדחק יש להקל** כי אינו מתכוין לכביסה. (מ"ב ס"ק נט).

אין חשש שיסחוט
עה. אין חשש שמא יסחוט כי אינו נשרה מהבגד רק **דבר מועט כדי הנחת פיו** ואין חושש לסחוט. ויש ליזהר שלא לשתות דרך **בית יד מכתונת שלו** כי בזה יש יותר חשש סחיטה שמצטער בלבישתו. (מ"ב ס"ק ס).

זבוב במאכל או משקה
עו. כשנופל זבוב או דבר אחר במאכל ומשקה, לא יסיר הזבוב בין ביד ובין בכלי כי בורר פסולת מאוכל, אלא **יקח גם קצת מהמאכל או המשקה עמו ויזרוק**. (מ"ב ס"ק סא).

הזבוב מעורב במשקה בין כנפיו
עז. הטעם שאסור להוציא הזבוב לבד אינו כי נחשב מעורב בכל המשקה **רק במשקה שעל גופו ושבין כנפיו**, ולכן עם קצת משקה אינו מפרידו מהמשקה שמעורב. (חזו"א או"ח סי' נג). ולפי זה אם יש הרבה **זבובים** אסור להוציאם אף יטלם עם משקה כי הם כמעורבים בכל המשקה. (הגר"ש אורבך בש"כ פ"ג הע"י לו). אך יש אומרים שהטעם שמותר להוציא עם משקה כי נוטל אוכל ופסולת **ומשייר אוכל ופסולת** וכמעורב בכל המשקה. (פמ"ג משב"ז ס"ק יג).